

– запровадження мораторію на прийняття нових соціальних програм, що потребують значного бюджетного фінансування.

Крім цього, варто враховувати, що у світовій практиці для зниження бюджетного дефіциту широко використовується така форма, як залучення в країну іноземного капіталу. З його допомогою вирішується відразу декілька завдань, причому не тільки фіскального, але й економічного характеру; скорочуються бюджетні витрати, призначені на фінансування капітальних вкладень (що дає змогу скоротити розрив між доходами і витратами бюджету), розширюється база для виробництва товарів і послуг, зростає кількість платників податків у країні, а отже, розширюється дохідна база бюджетів, поліпшується стан платіжного балансу.

Література:

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В.Л. Андрущенко. – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.
2. Юрій С.І. Антологія бюджетного механізму. Монографія. / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, Я.М. Буздуган. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 250 с.
3. Дем'янишин В.Г. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні / В.Г. Дем'янишин // Вісник ТНЕУ. – 2007. – №5. – С. 120–123.

Дем'янишин В.Г.

*Д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету,
заслужений працівник освіти України*

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВИ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ПРОФЕСОРА С.І. ЮРІЯ

Питання функціонування бюджетного механізму держави займають центральне місце у фінансовій науці. Дані проблеми досліджують всі науковці у галузі фінансів, а також практики, які займаються бюджетними проблемами. У зв'язку з цим професор С.І. Юрій присвятив ряд своїх наукових праць ролі бюджетного механізму у забезпеченні соціально-економічного розвитку держави,

оскільки такий механізм відображає напрями, характер і сутність функціонування державного бюджету у суспільстві.

Однією з перших в Україні наукових праць С.І. Юрія, які всесторонньо охоплюють дані проблеми, була монографія «Антологія бюджетного механізму» (2001 р.) [1]. У монографії він розглядає сутність бюджетного механізму, спільні та відмінні риси фінансового і бюджетного механізму. Серед спільних рис ним виділено такі:

- бюджетний механізм, характеризуючи сферу використання об'єктивно існуючих розподільчих відносин, є складовою ланкою загальної системи управління економікою, займаючи в ній одне з найважливіших місць;

- бюджетний механізм, з одного боку, обумовлений реальним існуванням бюджетних відносин, а з іншого – зворотньо активно впливає на них;

- по мірі розвитку ринкових відносин відповідно змінюється й удосконалюється бюджетний механізм [1, с. 41].

Поряд із загальними рисами фінансового і бюджетного механізму, для останнього С.І. Юрієм виділені такі особливості:

- бюджетний механізм – це сукупність певних видів бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів. Цей механізм повинен бути реальним втіленням засад бюджетної політики, відображаючи спрямованість бюджетних коштів на вирішення економічних і соціальних завдань на певному етапі розвитку держави;

- бюджетний механізм включає ряд складових елементів, кожен з яких є складною комбінацією методів, економічних важелів та інструментів, що виконують певні функції. Важливе значення має виділення центральної частини в цьому механізмі, якою є законодавча та нормативна база;

- провідними складовими бюджетного механізму, які діють як єдине ціле з характерним комплексом тільки їм властивих рис, є: блок важелів по мобілізації бюджетних ресурсів, що знаходить своє відображення в конкретних видах податків та платежів; блок важелів по використанню бюджетних ресурсів, який базується на наукових принципах та методах бюджетного фінансування; блок бюджетного регулювання, що забезпечує функціонування бюджетної системи [1, с. 41–43].

У процесі управління бюджетними ресурсами країни важливо знайти оптимальну модель їх розподілу, яка визначається характером

втручання держави у господарську діяльність виробничих структур і рівнем зобов'язань держави з забезпечення соціальних гарантій населення, та соціального забезпечення своїх громадян. Науковець зазначає, що необґрунтована надмірна частка мобілізованих у бюджет ресурсів призводить до негативних наслідків, збитковості та банкрутства підприємств, ухилення від сплати податків, розширення тіньової економіки, а згодом і втрати бюджетних надходжень [1, с. 47].

С. І. Юрій, характеризуючи бюджетний механізм, розглядає його з двох боків. З одного боку, як об'єктивний економічний феномен, а з іншого – як його матеріальне вираження у вигляді сукупності методів, форм, важелів, інструментів, стимулів, санкцій, які забезпечують функціонування держави. Такий механізм є принциповою схемою практичного використання бюджетних відносин у господарських стосунках, гармонізації їх послідовності і взаємозв'язку в процесі формування та використання ресурсів бюджету України [2, с. 10–11].

Вчений вважає, що бюджетний механізм – це комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів використання бюджетних ресурсів для забезпечення економічного та соціального розвитку країни. Одночасно він підкреслює, що функціонування за роки незалежності України бюджетного механізму містить в собі елементи старої командно-адміністративної системи, що негативно вплинули на бюджетні відносини та бюджетний процес загалом, та спонукало до реформування всіх елементів бюджетного механізму [1, с. 48].

На думку С.І. Юрія держава, формуючи бюджетний механізм, має намагатися забезпечити його найбільш повну відповідність до вимог бюджетної доктрини та бюджетної політики того чи іншого періоду, що буде запорукою повноти реалізації її мети й завдань. При цьому доцільно зберігати постійне прагнення до найбільш повного поєднання бюджетного механізму та його окремих елементів з особистими і суспільними інтересами, що є запорукою його високої ефективності [3, с. 33].

Науковець стверджує, що бюджетний механізм й надалі відіграватиме визначальну роль у функціонуванні бюджетної системи України. Тому він рекомендує значно покращити якість та рівень законодавчого й нормативного забезпечення, бюджетного планування, бюджетного регулювання, бюджетного нормування,

оподаткування, методів мобілізації неподаткових надходжень, бюджетного фінансування, бюджетного резервування, міжбюджетних відносин, бюджетної звітності, бюджетного контролю, що дасть можливість підвищити ефективність практичної реалізації бюджетних відносин у кожній ланці бюджетної системи та якість виконання державою своїх функцій загалом. Тому усі успіхи та невдачі у соціально-економічному розвитку держави С.І. Юрій вважає завжди взаємопов'язаними з якістю організації та функціонування бюджетного механізму [3, с. 34].

Загалом, професор С.І. Юрій сформулював ряд наукових пропозицій, що стосуються удосконалення бюджетного механізму, які актуальні й сьогодні. Науковий внесок вченого полягає у тому, що він розробив нові підходи до трактування сутності бюджетного механізму, чітко визначив місце цього механізму у фінансовому механізмі держави, вказав на спільні риси та відмінності між ними, обґрунтував складові бюджетного механізму та взаємозв'язок між ними, розробив напрями модернізації бюджетного механізму в сучасних умовах, а також можливості раціональної оптимізації бюджетних та ринкових методів управління соціально-економічним розвитком країни.

Література:

1. Юрій С.І. Антологія бюджетного механізму: монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, Я.М. Буздуган. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 250 с.
2. Юрій С.І. Передмова / Юрій С.І. / Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: моногр. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 5–11.
3. Бюджетна система: підруч. / [С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін.]; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.